

УДК 330.322.014

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ У СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

І. Шегинський

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1
e-mail: I_Shehynskyy@ukr.net*

Забезпечення сталих темпів економічного зростання є важливим завданням уряду кожної країни, адже зростаюча економіка може набагато ефективніше задовольняти потреби суспільства. Загально-відомо, що економічне зростання неможливе без інвестицій і лише окремі країни намагаються використовувати для підтримання зростання виключно власні ресурси. Більшість національних економік як джерело коштів для інвестування використовує міжнародні ринки капіталів. Тому значне зростання масштабів переміщення прямих та портфельних інвестицій між країнами стало характерною особливістю сучасного етапу розвитку світової економіки.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційний процес, економічне зростання.

В умовах глобалізації розвитку національних економік, з метою забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країн, важливо максимально мобілізувати усі внутрішні та зовнішні ресурси – насамперед, інвестиційні. У цьому контексті перед урядом України постає першочергове завдання – формування оптимально збалансованої структури інвестиційного забезпечення національного економічного прориву. За відсутності можливості залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів, іноземні інвестиції в економіку України – чи не єдине джерело забезпечення позитивних зрушень та конкурентного розвитку.

Інвестиційні аспекти стратегії економічного зростання країн тривалий час перебували та перебувають у полі зору багатьох учених, зокрема американських теоретиків Дж. Даннінга, М. Портера, Дж. Мура, О. Домара, Р. Харода, Р. Солоу, Е. Денісона, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Міля, Дж. Кейнса, І. Шумпетера, а теоретична основа сучасної міжнародної інвестиційної діяльності є предметом дослідження Т. Озави, М. Вернона, С. Хаймера, К. Кодзими, Р. Алібера, Р. Манделі тощо.

Серед фундаментальних досліджень вітчизняних учених цій темі присвячені роботи О. Білоруса, О. Сльозко, Б. Губського, В. Гесця, Ю. Козака, А. Кредісова, О. Плотнікова, Ю. Пахомова, Є. Панченко, І. Бланка, В. Рокочі, Д. Лук'яненка, А. Поручника, О. Мозгового, А. Румянцева, А. Філіпенка, О. Рогача, О. Шниркова, Ю. Макогона, В. Сіденка та інших.

Однак постійні зміни зовнішнього конкурентного середовища вимагають поглиблення досліджень, пов'язаних з різними аспектами впливу іноземних інвестицій на економіку країн, що розвиваються. Необхідно продовжувати вивчення

сучасного стану і трендів міжнародних інвестиційних процесів та розробляти заходи нейтралізації чинників, які гальмують залучення іноземних інвестицій.

Великою проблемою для національної економіки України є відсутність дієвої стратегічної програми її розвитку на тривалу перспективу (25-50 років). Із доступних джерел можна довідатися, що сьогодні в нашій державі діє декілька стратегічних документів, які мали б визначати вектор розвитку вітчизняної економіки на тривалу перспективу. Одним з них є "Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки". [4]. У документі зазначаються основні напрями забезпечення економічного зростання через реалізацію таких реформ, як забезпечення інституційного захисту прав інвесторів, запровадження економічних стимулів до пріоритетного залучення інвестицій у науково-технічну та інноваційну діяльність, забезпечення істотного збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій.

За основу стратегічного курсу була обрана реалізація стратегії випереджального розвитку, яка мала забезпечити високі щорічні темпи зростання ВВП. Більш детальний аналіз даної стратегії втратив свою актуальність, зважаючи на те, що розроблявся вище згаданий документ у 2002-2003 роках, термін його "передбачень" завершується через 2 роки, а світова економічна криза, як значний фактор впливу, у ньому не розглядається.

Іншим програмним документом розробленим у 2011 році є "Україна 2020: Стратегія національної модернізації".[5] Ця стратегія, розроблена на виконання доручення Кабінету Міністрів України Міністерством економіки України за участю центральних органів виконавчої влади, Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» із врахуванням пропозицій, отриманих від громадських організацій.

Головною проблемою, на вирішення якої розроблено Стратегію є неготовність економіки України до адекватної відповіді на зовнішні та внутрішні загрози. За даними звіту Всесвітнього економічного Форуму про глобальну конкурентоспроможність [10] Україна з року в рік займає дуже слабкі позиції, поступаючись багатьом пострадянським країнам. Найнижчий результат Україна має за показниками "якості інституцій". Зокрема, для нашої країни проблемними залишаються "ефективність використання державного бюджету, тягар державного регулювання, прозорість ухвалення урядових рішень та довіра суспільства до політиків. Негативну оцінку Україна має також за показниками ефективності товарного ринку, рівня розвитку фінансового ринку, макроекономічної стабільності та удосконалення бізнесу, що свідчить про необхідність координації зусиль для посилення конкурентних переваг, пов'язаних зі створенням сприятливих умов для стабілізації економічного розвитку в країні, формуванні сприятливого підприємницького середовища та ефективних конкурентних ринків, а також умов інноваційного розвитку, що дасть змогу підвищити продуктивність виробництва. Найгіршими інституційними індикаторами є захист міноритарних акціонерів та прав власників.

За роки незалежності економіка України не позбулася структурних деформацій і значно відстає від економік розвинених країн світу за загальною продуктивністю всіх факторів виробництва та рівнем добробуту населення. Більшість підприємств залишилися технологічно відсталими, енергомісткими, із слабкою ринковою диверсифікацією виробництва, що зумовлює низьку адаптивність до негативних зовнішніх впливів і призводить до різкого падіння виробництва.

Через відкритість економіка України дуже вразлива до коливань зовнішньої кон'юнктури та не готова до нових викликів, включаючи кризову трансформацію фінансових ринків, кліматичні зміни, енергетичні та продовольчі кризи тощо. У стратегічній перспективі немає альтернативи формуванню конкурентоспроможної і водночас адаптивної до зовнішніх впливів національної економіки.

Головною стратегічною метою має бути вихід країни на траєкторію стійкого розвитку з зростанням добробуту та якості життя для усіх верств населення. Підґрунтям для досягнення поставленої мети є:

- забезпечення макроекономічної стабільності та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва;
- зняття інфраструктурних обмежень;
- кардинальна модернізація економіки із зменшення розриву в конкурентоспроможності підприємств з основними промисловими конкурентами;
- підвищення якості трудового потенціалу із досягненням максимального балансу між попитом і пропозицією трудових ресурсів;
- створення ефективно діючої інноваційної системи із посилення інноваційної складової розвитку та досягненням високого технологічного рівня реального сектору економіки тощо.

Завданнями Стратегії на період 2013-2020 роки є: становлення громадянського суспільства та вирішення демографічних проблем; забезпечення сталого розвитку з врахуванням кліматичних змін та переходу до використання альтернативних джерел енергії; диверсифікація виробництва на тлі кардинального підвищення інноваційної складової розвитку та переходу до інформаційного суспільства. На цьому етапі Україна має перейти до менш енергоємного та більш екологічно чистого економічного зростання, а також посилити свою здатність швидко реагувати на світові виклики.

Результатом реалізації Стратегії має стати демократизація суспільства та кардинальне підвищення: ефективності використання людського, наукового, виробничого та природного потенціалу країни; конкурентоспроможності національної економіки; добробуту громадян України і якості людського розвитку.

Нажаль, у цьому стратегічному документі мова не йде про іноземні інвестиції та й загалом про інвестиційну складову економічного зростання згадують у документі усього двічі – у контексті підвищення інвестиційної привабливості регіону та посилення інституційно-інвестиційної складової розвитку промисловості. У жодному з випадків не вказані конкретні інструменти, механізми, джерела залучення інвестицій тощо.

У 2008 році була опублікована національна стратегія розвитку «Україна-2015», [16] яка створювалася за безпосередньої участі Інституту економіки і прогнозування НАНУ, Інституту демографічних і соціальних досліджень НАНУ, Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в м. Харкові при Президенті України. В Стратегії підсумовані результати дослідження «Стратегічні виклики суспільству та економіці України у XXI столітті» під редакцією академіка НАНУ В.М. Геєця, академіка НАНУ В.П. Семиноженка, члена-кореспондента НАНУ Б.Є. Кваснюка. Метою Стратегії є входження України до 50 найпотужніших економік світу в історично стислий проміжок часу. Стратегія базується на досягненні державою здатності самостійно визначати власне майбутнє і на здійсненні масштабної модернізації суспільства та економіки держави.

Глобалізація, поглиблення нерівності між розвиненими країнами і рештою світу, виникнення нових центрів світової сили, зростання вартості енергоресурсів,

підвищення ролі інфраструктурних факторів у соціально-економічному розвитку, посилення конкуренції, яка охоплює не тільки товарні ринки, але й ринки капіталів, технологій і робочої сили, формують несприятливе середовище з огляду на економічні перспективи України. У таких умовах енергомісткість вітчизняної економіки, нестабільність світової кон'юнктури щодо українських експортних товарів, відсутність стратегії просування національних інтересів після приєднання до СОТ та враховуючи наслідки світової фінансової кризи можуть стати факторами втрати конкурентних переваг, уповільнення темпів росту ВВП при одночасному зростанні внутрішніх цін.

Тому економічна стратегія національних урядів має акцентуватися на вирішенні таких проблем:

- підтримання передових позицій у наукових дослідженнях і технологіях з пріоритетних напрямів (біо- і нанотехнології, ядерна енергетика, авіа-, ракетно- і суднобудування, новітнє матеріалознавство);
- входження або посилення позицій в глобальному обороті високотехнологічної продукції та технологій;
- спеціалізація з надання інтелектуальних послуг в галузі фундаментальних і прикладних наукових досліджень і професійної освіти.

У цій стратегії також не знайшлося місця для іноземних інвестицій, які, тим не менше, в умовах неспроможності мобілізувати внутрішні резерви, є дуже важливими. Досвід нашого сусіда – Польщі – показує, що успішна економічна трансформація, передбачувана державна політика та зростання ВВП стали найважливішими чинниками, які сприяли залученню іноземних інвестицій у польську економіку. Вони спричинили зміни у структурі інвестицій з виробництва на користь сфери послуг, що спостерігається у розвинених країнах світу. Опитування іноземних інвесторів щодо головних чинників, які сприяли залученню капіталу до 2000-х років, виділили низьку вартість праці, перспективи швидкого економічного зростання, розміри польського ринку, можливість зменшення витрат, більшість респондентів вважали сприятливими для інвестицій політичну ситуацію і соціальний клімат.

Позитивними наслідками вливання іноземного капіталу, крім нарощування виробництва та налагодження зовнішньоекономічних зв'язків є також те, що переважна частина компаній з іноземним капіталом використовують найсучасніші технології (63,4%), третина (32,3%) компаній з іноземним капіталом дотримуються міжнародних стандартів та процедур якості. На обсяги іноземного інвестування впливає й позиція країни у різноманітних міжнародних рейтингах. Згідно даних Heritage Foundation за два останні роки Україна перемістилась із групи країн, що розвиваються завдяки підвищенню продуктивності праці, до групи країн, які використовують екстенсивні методи економічного зростання, а економічна свобода знаходиться у списку “пригнічених економік”.

Одним із показників інвестиційного клімату є також рівень та якість життя населення, котрий аналізують за допомогою Індексу розвитку людського потенціалу (ІЛР). За понад двадцять років незалежності України приріст ІЛР склав 3%. Скоригований індекс на нерівність зменшився на 6,5% порівняно з 1990 роком. Згідно багатомірним індексом бідності (МРІ) в Україні 2,2% населення за межею бідності. Погіршення стану здоров'я населення України, високі показники смертності осіб працездатного віку, скорочення очікуваної тривалості життя, нерівність у доступі до належного медичного обслуговування, спричинене низьким фінансу-

ванням цього сектору збоку держави (7% ВВП). Ці ознаки обмежують потенціал країни до залучення іноземних інвестицій, отже й економічного зростання.

Забезпечити стале економічне зростання за рахунок технологічної модернізації та структурної перебудови економіки покликана Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада". [3] Серед основних напрямів її реалізації визначено поліпшення умов залучення інвестицій. Адже лише мобілізація внутрішнього інвестиційного ресурсу та широке залучення зовнішніх інвестицій можуть забезпечити здійснення модернізаційних перетворень. Адже внаслідок технологічної відсталості та недосконалої структури економіки, що доповнюються недоліками організаційно-економічного та інституційного забезпечення економічних процесів, національне виробництво характеризується низькою продуктивністю. За даними The Conference Board Total Economy Database, у 2011 р. Україна відставала за показником продуктивності праці (ВВП на одного зайнятого) від старих країн-членів ЄС у 3-6 разів, нових східноєвропейських країн-членів ЄС (крім Румунії та Болгарії) – у 2,0-3,7 рази, а також країн СНД: Азербайджану – у 1,2 рази, Казахстану – у 1,6 рази, Білорусі – у 2 рази, Росії – у 2,2 рази.[20]

Стійке зростання високотехнологічного виробництва вважають ключовим чинником конкурентоспроможності національних економік. [19] Остання фінансово-економічна криза підтвердила цю тезу, оскільки саме економіки з високотехнологічним виробництвом виявилися стійкішими в умовах кризи. Розвинені країни світу вже давно й успішно здійснюють модернізацію національних економік, що насамперед передбачає перехід до енерго-, матеріало- та працеаощаджуючих технологій. Світова економіка рухається у напрямі розвитку національних інноваційних систем, удосконалення структури економіки, підвищення якості відтворюваного багатства, прискорення темпів нагромадження людського капіталу, розширення високотехнологічних форм відтворення основного капіталу шляхом прискорення інновацій, головним інструментом яких стає нова інноваційно-інвестиційна політика, яку сьогодні почали активно застосовувати всі розвинені країни світу.

Водночас динаміка української економіки демонструє тенденції відмінні від зазначених вище, і характеризується наявністю низки системних проблем, що потребують невідкладного вирішення та формують ризики для подальшого економічного зростання. Однією з головних проблем є критичний стан капітальних благ, ступінь зношеності яких неспинно зростає (досяг 74,9% у 2010 р.). Експлуатація застарілого обладнання призводить до спрямування капіталовкладень на підтримку існуючого технологічного рівня підприємств. Наслідком цього стало збільшення залишкової вартості капіталу за рахунок його ремонту, а не впровадження сучасніших технологічних процесів. У транспорті і зв'язку ступінь зношеності капітальних благ у 2011 р. становила 94,4%, у переробній промисловості – 66,8%, виробництві та розподілі електроенергії, газу та води – 60,7%. Зношеність основних фондів в освіті – 62,5%, охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги – 50,8%, що перешкоджає розвитку людського потенціалу. Єдиним видом діяльності, де вдалося поліпшити стан основних засобів, є сільське господарство (ступінь зношеності зменшився з 52,2% у 2005 р. до 40,8% у 2010 р.).[15]

Низький технологічний рівень вітчизняної економіки обумовлює дуже високий рівень її енергоємності. Споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів на одиницю ВВП в Україні є значно вищим, ніж у розвинених країнах світу – у 3,7 рази вищим, ніж у країнах ЄС – 27, у 2,9 рази – ніж у сусідній Польщі, в 1,4 рази – ніж у

Росії. Дуже високою залишається енергетична складова у собівартості низки видів промислової продукції. Водночас забезпеченість власними енергоресурсами складає менше 50%, що відносить проблему енергоефективності до ключових проблем економічної безпеки.[15]

Сьогодні українська економіка потребує повномасштабної модернізації. Для цього потрібно реконструювати і створити нові конкурентоспроможні виробництва, привести технологічний рівень виробництва у відповідність до стандартів передових індустріальних держав. Зробити це повинен насамперед приватний бізнес, який має стати рушійною силою модернізації. Без кардинального покращення умов ведення бізнесу успішна масштабна модернізація неможлива.

Результативність реформ, пов'язаних із модернізаційними перетвореннями, насамперед обумовлюється можливістю забезпечення їх відповідними інвестиційними ресурсами. Адже конкурентоспроможність економіки на макrorівні визначається ефективністю капіталовкладень. Відтак нарощування обсягів інвестування економіки, покращення структури інвестицій, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у країні є обов'язковою передумовою модернізаційних перетворень.

Фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. призвела до обвального згортання інвестиційної діяльності в Україні. Зокрема, у 2009 р. обсяги інвестування в основний капітал скоротились більш ніж на 41,5% порівняно з 2008 р. Процес відновлення інвестиційної активності у післякризовий період розпочався із суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Лише у 2011 р. вдалося забезпечити приріст обсягу капітальних інвестицій, що становив 23,9% порівняно з 2010 р., проте ця цифра виглядає вагомим лише через низьку базу порівняння. [15] У 2012 р. ще зберігалась позитивна динаміка інвестиційних процесів, проте поступово погіршуються передумови для їхнього подальшого розвитку.

1. Указ Президента Про Стратегію економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки № N 493/2004 від 28 квітня 2004 року
2. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. - К., 2011. - 416 с.
3. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" / Комітет з економічних реформ при Президентіві України
4. "Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки". [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uf.org.ua/books/4313166_Strateg%20nov-ost%20230109.pdf
5. Україна 2020: Стратегія національної модернізації / Департамент стратегічного планування розвитку економіки Міністерства економіки України
6. Аналітична економія. Макроекономіка і мікроекономіка: Навч. посіб.: У 2-х кн. – Кн.1: Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – 723 с.
7. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Державна служба статистики України. Експрес-випуск 14.02.2013 №03.5-27/217 "Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2012 році". [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Державна служба статистики України. Інноваційна активність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. Індекс глобальної конкурентоспроможності World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>
11. Індекс економічної свободи Heritage Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/default>
12. Індекс корупції Transparency Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org/>
13. Індекс легкості ведення бізнесу The Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
14. Місце України за Глобальним індексом конкурентоспроможності у 2012-2013 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uinpei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=492
15. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України. – К.: НІСД, 2013. – 48 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2013_nauk_an_rozrobku/ynvestyc_polityka.pdf
16. Україна-2015: національна стратегія розвитку. Київ, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf>
17. Статистика країн ЄС – Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
18. Статистика НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=C950A4AF61D0AF7FE34F48DD12C87255?art_id=65162&cat_id=36674
19. Clusters of Innovation: Regional Foundations of U.S. Competitiveness/Porter M.E. et al. – Washington, DC: Council on Competitiveness, 2001. – P. 5-7.
20. The Conference Board. Total Economy Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conference-board.org/data/economydatabase/>

FOREIGN INVESTMENT IN STRATEGY FOR DEVELOPMENT OF DOMESTIC ECONOMY

I. Shehynskyy

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str. 1, UA-79000, Lviv, Ukraine
e-mail: I_Shehynskyy@ukr.net*

Providing of permanent rates of the economy growing is an important task for the government of every country, an in fact growing economy can far more effectively satisfy the necessities of citizens. Generally known, that the economy growing is impossible without investments and only separate countries try to use for maintenance growth exceptionally own resources. Most national economies as a source of money for investing use the international markets of capitals. Therefore considerable growth of scales of moving of lines and portfolio investments between countries became the characteristic feature of the modern stage of development of world economy.

Keywords: investments, investment climate, investment process, economy growing.

**ИНОСТРАННОЕ ИНВЕСТИРОВАНИЕ В СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ЭКОНОМИКИ****И. Шегинский**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79000, ул. Университетская, 1
e - mail: I_Shehynskyu@ukr.net*

Обеспечение постоянных темпов экономического роста является важной целью правительства каждой страны, ведь растущая экономика может намного эффективнее удовлетворять потребности общества. Общеизвестно, что экономический рост невозможен без инвестиций и только отдельные страны пытаются использовать для поддержания роста исключительно собственные ресурсы. Большинство национальных экономик как источник инвестиционных средств использует международные рынки капиталов. Поэтому значительный рост масштабов перемещения прямых и портфельных инвестиций между странами стал характерной особенностью современного этапа развития мировой экономики.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционный процесс, экономический рост.